

Woltersum vernieuwt!

In gesprek met de bewoners van Woltersum

Verslag van 15 dorpsgesprekken in het kader van Dorpsvernieuwing

Inleiding

Eind 2018, begin 2019 hebben leden van het advies- en ontwerpteam Specht c.s. met veel Woltersumers gesproken over wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van hun dorp. De oogst is groot en divers. De gesprekken zijn deels gevoerd aan de hand van thema's die in de dorpsvisie van Woltersum (oktober 2016) staan, maar de focus lag op onderwerpen die mensen zelf aandroegen. Het verschilt tenslotte per persoon of gezelschap waar de grootste belangen of zorgen liggen of waar het hart sneller van klopt. Zo kwamen ook onderwerpen boven tafel die in de dorpsvisie niet of minder nadrukkelijk waren benoemd of die toen een minder prominente rol speelden. Bijvoorbeeld over de praktijk van de versterkingsoperatie, effecten van recentelijk getroffen verkeersmaatregelen, energietransitie en beeldkwaliteit van het dorp. Tijdens alle gesprekken lag de kaart van Woltersum op tafel. Mensen hebben hartjes geplakt op plekken die zij mooi of anderszins belangrijk vinden. Hun toelichting daarbij is eveneens in deze rapportage verwerkt.

Hoeveel inwoners en hoe oud?

- 15 gesprekken in november, december en januari
- 60 Woltersumers = 18,2% totaal aantal inwoners (op basis van inwonertal 330)
 - 17-25 jaar: 12
 - 25-65 jaar: 42
 - > 65 jaar: 6

Met wie?

- Besturen van:
 - Dorpsbelangen
 - Dorpshuis
 - SV Woltersum
 - Ijsbaanvereniging
 - Vereniging Volksvermaken Woltersum
- Directie en leerkrachten OBS De Huifkar
- Ouderraad OBS De Huifkar

- Buurtvereniging Hoofdweg
- Twaalf jongeren in leeftijd 17-25 jaar
- Zes boeren in en rond Woltersum
- Vier gesprekken met in totaal negen bewoners op persoonlijke titel

Hoe Woltersumers hun dorp typeren

Dit is een dorp van leven en laten leven. Mensen kijken naar elkaar om, maar ze bemoeien zich niet met elkaar. Op zondag kun je hier gerust je auto wassen en je gras maaien. Het wordt zeer gewaardeerd als je actief bent voor het dorp, een vereniging of de school, maar niemand hoeft zich verplicht te voelen.

We zijn een eigenzinnig dorp, een Gallisch dorpje, volstrekt anarchistisch, van oudsher een communistisch bolwerk, een rood nest en nog altijd overwegend links georiënteerd.

Een oude bijnaam van Woltersum is het Olle Egypte, wat verwijst naar vreemdelingen, heidenen, zigeuners (gypsies). Woltersum lag op de kruising van handelswegen en trok handelslieden uit alle windstreken aan.

Woltersumers zijn trots op deze geuzennaam. Old Egypte is nog altijd de naam van de toneelvereniging.

Wij zijn niet van het vergaderen, wel van aanpakken. Als iemand een goed idee heeft, gaan we er met man en macht mee aan de slag. We kunnen veel zelf en dat willen we ook. Daar hoort bij dat we niet teveel bemoeienis van buiten of van bovenaf accepteren.

Sommige mensen wonen hier al hun hele leven, anderen zijn hier later komen wonen. Er is beslist geen sprake van een harde grens, beide groepen kunnen het goed met elkaar vinden. Nieuwkomers worden snel en hartelijk in de gemeenschap opgenomen. Autochtone inwoners lijken zich iets sterker bewust te zijn van het onderscheid dan de nieuwkomers. Illustratieve uitspraken in dat verband: Het is net of de import zich actiever voor het dorp inzet dan de autochtonen. Op zondag zijn echte Woltersumers op het voetbalveld te vinden en nieuwkomers bij een culturele activiteit in de kerk. Nieuwkomers moeten niet aankomen met het idee om het dorpsfeest eens in de vijf in plaats van eens in de drie jaar te organiseren; het is óns feest.

Wat vinden Woltersumers belangrijk?

De wensen, zorgen, belangen, knelpunten en ideeën die in de dorpsgesprekken aan bod zijn gekomen, zijn te vangen in zeven thema's. In willekeurige volgorde:

- Veilig Verkeer Woltersum
- Zelfredzaamheid en collectiviteit
- Vraag en aanbod in wonen
- Dorpskarakter en beleving
- Impact en aanpak van de versterking
- Duurzame toekomst voor de school
- Een fijne plek om op te groeien én te blijven

Hieronder worden ze stuk voor stuk behandeld. Uitgelegd wordt waar het thema betrekking op heeft en wat er, in de meeste gevallen door meerdere mensen, over is gezegd. Tussen de verschillende thema's is uiteraard sprake van samenhang. Daar vloeien in het vervolg mooie koppelkansen uit voort, bijvoorbeeld om werk met werk te maken of om meerdere vliegen in één klap te slaan.

Er zijn verschillende sterke ideeën aangedragen om dingen te verbeteren of om knelpunten op te lossen. Die zullen samen met het dorp nader moeten worden verkend: zijn ze uitvoerbaar, zijn ze haalbaar, zijn ze effectief, zijn ze duurzaam, is er voldoende draagvlak, zijn ze met andere maatregelen te verbinden.

Buurtvereniging Hoofdweg

Veilig Verkeer Woltersum

- In de afgelopen jaren zijn verschillende verkeersmaatregelen getroffen. Uit de dorpsgesprekken komt naar voren dat ze niet allemaal het gewenste effect sorteren. Soms is zelfs sprake van een averechts effect. Zo zijn hobbels uit het wegdek van het Eemskanaal Noordzijde (tussen de brug Woldjerweg en het dorp) verwijderd en daarmee is ook de verkeersremmende werking die van die hobbels uitging verloren gegaan. ‘Het is er soms net een racebaan. Als wandelaar word je van je sokken gereden.’
- Ook over de Bouwerschapweg wordt vaak gezegd dat het er voor fietsers nu gevaarlijker is dan voorheen. Automobilisten blijven strak langs de rechterraand van hun wegvak rijden in plaats van dat zij fietsers met een boog passeren. De fietsstrook is dan behoorlijk smal en de afstand tot de sloot is erg klein. Als alternatief wordt de aanleg van een nieuw fietspad op enige afstand van de Bouwerschapweg genoemd, door de landerijen.
- Vooral in de oogsttijd rijdt er veel zwaar landbouwverkeer door het dorp. Sommigen vinden dat hinderlijk, anderen zeggen: dit is nu eenmaal het platteland. ‘Ze denderen over de stoep heen. Op zich is dat geen probleem, als ze maar rustig rijden en dat doen ze niet.’ Iemand stelt voor om een landbouwweg te maken, bij wijze van bypass, tussen de Kollerijweg en de Bouwerschapweg voor zwaar verkeer. Het dorp zelf is dan uitsluitend voor bestemmingsverkeer.
- Op verschillende plekken binnen de bebouwde kom wordt nogal eens te hard gereden, ondanks drempels. Bewoners willen dat er maatregelen worden getroffen, bijvoorbeeld displays die je snelheid weergeven met

lachende/treurige smileys. Maar mensen zeggen ook: 'We weten allemaal wie dat doen, dus het is in de eerste plaats een kwestie van hardrijders aanspreken op hun gedrag.'

- De Tomtom-versie voor personenauto's geeft een route dwars door Woltersum aan naar bedrijven aan de B. Kuiperweg in Ten Post, met als gevolg dat grote vrachtwagens (die niet over de apparatuur voor trucknavigatie beschikken) door het dorp rijden en op de Balkbrug amper voor- of achteruit kunnen. Dit Rijksmonument is daardoor al meerdere malen beschadigd geraakt. Een mogelijke oplossing is om aan het begin van de toegangswegen tot Woltersum waarschuwingborden met routeadvies voor vrachtwagens te plaatsen. Daarnaast adviseren boeren om een parkeerverbod in te stellen voor 50 meter voor en na de brug, zodat eventueel zwaar verkeer de brug gemakkelijker kan passeren.
- Woltersum is blij met het nieuwe fietspad over de dijk, maar men vraagt zich wel af of het pad 's avonds niet te donker is en of het pad niet te smal is en te dicht tegen het talud aan ligt. 'Een stevige windvlaag en je ligt in het kanaal.'
- Vaak benoemd is de verkeerssituatie op de Hoofdweg. Langs de weg geparkeerde auto's en paaltjes maken de weg behoorlijk smal en onoverzichtelijk. Anderzijds gaat daar ook een remmende werking vanuit, zeggen anderen. Voorgesteld wordt om parkeerhavens te maken; de stoepen zijn daar breed genoeg voor.
- Mensen willen veilig naar Overschild kunnen fietsen. De Meenteweg tussen de brug over het Eemskanaal en de Graauwedijk richting Overschild heeft geen fietspad, terwijl dit het meest onoverzichtelijke, bochtige stuk is.
- Op de weg naar Wittewierum is het lastig om je in het donker en bij mist te oriënteren; op het wegdek zijn geen fluorescerende lijnen aangebracht.
- Waar naast de Woldjerweg bij Wittewierum een fietspad ligt, mogen auto's 60 km rijden en waar het fietspad ophoudt, mogen auto's 80 km rijden; diverse mensen vinden dit gevaarlijk en onlogisch.
- Andere aandachtspunten: scheve stoepen in het dorp, gaten die regelmatig in het wegdek vallen (Hoofdweg), strooi beleid bij de school laat te wensen over, wens tot zebrapad over Hoofdweg waar kinderen van school naar gym lopen. Dorpsbewoners hebben sinds de sneeuwperiode in januari de indruk dat de gemeente Groningen een minder intensief en proactief strooi beleid in Woltersum voert dan de gemeente Ten Boer.
- Wat de boeren van Woltersum over verkeersveiligheid en hun eigen rol zeggen:
 - Veel wegen zijn te smal voor landbouwverkeer. Op wegen die de afgelopen jaren zijn versmald met als doel om verkeerssnelheid te verlagen, is de situatie er alleen maar onveiliger op geworden.
 - Sommige bewoners maken het de landbouwvoertuigen extra lastig door te ruim van de stoeprand af te parkeren. Voorgestelde oplossing: aan mensen die een eigen erf hebben, vragen om hun auto daar te parkeren. Dat scheelt al behoorlijk.
 - Landbouwvoertuigen zijn in de loop der jaren inderdaad zwaarder geworden, maar dat is niet de enige oorzaak van het probleem in het dorp; het autobezit is eveneens fors toegenomen. Kortom: minder ruimte, meer voertuigen.
 - Boeren geven aan zoveel mogelijk buiten het in- en uitgaan van de school door het dorp te rijden. Alleen in de oogsttijd is er sprake van intensief landbouwverkeer.
 - Met de landbouwbedrijven verbonden transportbewegingen worden niet alleen door de boeren zelf gemaakt, maar ook door leveranciers van pluimvee, voer en afnemers van melk, eieren en kuikens en afvoer van mest. De boeren vragen altijd aan deze transporteurs om waar mogelijk de dorpskern te vermijden.

- o Een landbouwweg als bypass om de dorpskern te ontzien, is in principe mogelijk. De twee boeren die de betreffende grond in bezit hebben, zijn bereid tot een nadere verkenning. De weg zou kunnen voeren van de Bouwerschapweg langs de sloot ten noorden van de manege naar de Kollerijweg. Zie de dikke rode lijn op het kaartfragment. Koppelkans: aan de zijde van de Kollerijweg ontstaat dan een onbruikbare snipper landbouwgrond die herbestemd zou kunnen worden voor de bouw van twee woningen.

Zelfredzaamheid en collectiviteit

Bij het karakter van het dorp passen de behoefte aan zelfstandigheid en het samen oppakken van projecten die goed zijn voor het dorp. Dat spreekt 'oude' Woltersumers aan vanuit hun besef van noaberschap. Voor veel 'latere' Woltersumers hangen autonomie en gemeenschapsdenken samen met hun keuze om hier te wonen; dat vinden zij aantrekkelijk.

Onder zelfredzaamheid en collectiviteit vallen verschillende aandachtsgebieden, die vaak met elkaar samenhangen en die in een aantal gevallen randvoorwaarde voor elkaar zijn. Dit is bij uitstek een thema om te zoeken naar creatieve en innovatieve koppelkansen die passen bij de maat en schaal van Woltersum.

Aandachtsgebieden:

- o Sociale samenhang, voorzieningen en activiteiten
- o Vraag naar en aanbod van vrijwilligers
- o Delen: bijvoorbeeld elektrische deelauto
- o Zeggenschap, zelf/samen doen en regie in eigen hand
- o Prettig oud worden in eigen dorp
- o Actuele, volledige en toegankelijke dorpsinformatie
- o Energieneutraal, verduurzaming, van 't gas af
- o Dorpscoöperatie en mogelijke locaties voor opwekking

Als het gaat om sociale cohesie en leefbaarheid, zeggen veel mensen: 'We helpen elkaar en we kijken naar elkaar om. We hebben de inzet van iedereen nodig om het hier leefbaar te houden.' Wie met die instelling Woltersum binnenkomt, wordt snel in de gemeenschap opgenomen.

In relatie tot de aardbevingsproblematiek heeft een bewonersgroep de Burenband opgericht. Het doel is tweeledig: dorpsgenoten staan elkaar bij, bieden een schouder en een luisterend oor en door saamhorigheid wordt voorkomen dat rondom de versterkingsoperatie scheve gezichten en verdeeldheid ontstaan. Autochtone

Woltersumers geven aan dit een mooi initiatief te vinden, maar er zelf geen behoefte aan te hebben.

‘Noaberschap werkt ook wel zonder dat je het organiseert.’

Belangrijk voor verbinding zijn de buurtverenigingen; op een deel van de Kollerijweg na, is elke straat verenigd.

Daarnaast wordt er veel georganiseerd, zijn er voldoende plekken waar dorpsbewoners elkaar ontmoeten en telt het dorp maar liefst 17 bij de Kamer van Koophandel ingeschreven verenigingen. Vrijwel iedereen is lid van minimaal één vereniging en/of zet zich actief ergens voor in.

- Ervaring van meerdere organisaties in Woltersum is dat het tegenwoordig lastiger is om vaste vrijwilligers te vinden. Iedereen heeft het druk. Voor ondersteuning bij eenmalige activiteiten bieden mensen zich nog wel altijd enthousiast aan.
- Voor de sportvereniging is het een grote uitdaging om in voldoende eigen inkomsten te kunnen voorzien. De kantine is namelijk niet van de club, maar van het dorpshuis. De club overweegt nu een meerjarenplan/visiedocument op te stellen om een steviger verhaal richting bijvoorbeeld de gemeente te hebben. De behoefte van het dorp aan een sportdocent voor gymles voor kinderen en bewegen voor ouderen (healthy ageing) zal daarin worden meegenomen. Sport is een van de pijlers van de nieuwe Omgevingswet.
- Voorwaarde voor leefbaarheid in een klein dorp is snel internet. De traagheid is een grote ergernis. Op ‘witte’ adressen in het buitengebied van de gemeente Ten Boer is de vraagbundeling voor het project Snel Internet Groningen afgelopen januari afgerond; de realisatie van aansluitingen kan worden gepland. Een postcodecheck in Woltersum leert dat adressen binnen de dorpskern buiten de witte gebieden vallen en dus niet in aanmerking komen. De boerderijen rond het dorp vallen wel binnen het witte gebied. Daar is het van de ondernemers zelf afhankelijk of zij zich hebben aangemeld voor een aansluiting door Kabel Noord.
- Ook mobiel bereik laat te wensen over. Het is in huis zelfs maar net waar je telefoon ligt of je bereik hebt. Volgens sommige inwoners is de situatie slechter geworden sinds het noodweer met zware blikseminslag op 22 april 2018, maar Ziggo gelooft dat niet. Ook voor domotica is snel internet belangrijk.
- Boodschappen worden gedaan in Ten Boer, Groningen, Appingedam en Delfzijl. Er rijdt een buurtbus naar Ten Boer, maar een retourtje kost 4 euro. Voor dat geld kun je ook op en neer naar Groningen. Boodschappen kunnen online worden besteld bij de supermarkt in Schildwolde. Veel ouderen, voor wie deze bestel- en bezorgservice ideaal zou zijn, hebben geen computer. Maar als het glad is, zijn er altijd burens die bij ouderen en minder-mobiele mensen langsgaan om te vragen of ze niets nodig hebben. Een idee is ook om de schoolbus in te zetten voor ouderenvervoer.
- Verschillende bewoners stellen voor om een elektrische deelauto te introduceren, vergelijkbaar met Green Wheels. Een dorpsbewoner merkt op dat het dorp het beheer van de deelauto zoveel mogelijk in eigen hand moet houden. ‘We moeten voorkomen dat we afhankelijk worden van een partij die uitsluitend is geïnteresseerd in geld.’
- Veel Woltersumers willen hier zo lang mogelijk blijven wonen, tot het echt niet meer kan. Dat is deels een kwestie van aanpassingen van de woning en toegang tot services, maar zelfredzaamheid valt of staat ook met de mate waarin burens naar ouderen omkijken. De inschatting van diverse dorpsbewoners is wel dat de behoefte aan hulp en zorg van ouderen bij lange na niet door vrijwilligers beantwoord kan worden. Mensen hebben daar geen tijd voor. Daarin zal op professionele wijze moeten worden voorzien.
- Sommige bewoners willen graag nader verkennen of er inderdaad voldoende aandacht voor alleenstaanden is, ook waar het bijvoorbeeld om tegengaan van eenzaamheid gaat. Eenzaamheid is wel een verborgen probleem, mensen zullen het uit schaamte niet snel toegeven. Over een eventuele aanpak moet zorgvuldig worden nagedacht.

- Dorpsinformatie kan beter - actueel, centraal, volledig, voor iedereen toegankelijk - vinden veel dorpsbewoners. Dat is voorwaarde om zaken van de grond te krijgen en om vraag naar en aanbod van vrijwilligers beter in beeld te hebben. Ook met het oog op de versterkingsoperatie is goede informatievoorziening van groot belang.
- Een ander onderwerp dat goed aansluit op zelfredzaamheid en collectiviteit is de energietransitie. Het streven om energieneutraal, duurzaam en gasloos te worden, wordt breed gedeeld. De animo voor oprichting van een lokale energiecoöperatie is nog niet overweldigend. Sommige bewoners zijn daar heel enthousiast over en vinden zo'n coöperatie echt bij Woltersum passen. Voor de meeste mensen geldt dat ze de ontwikkelingen rond versterking afwachten voor ze hierover willen nadenken. Ook willen ze er eerst meer over weten, bijvoorbeeld waar het de precieze omvang van de lokale energieopgave betreft. Iemand vroeg zich bijvoorbeeld af of de dorpen ook in de energiebehoefte van de stad moeten gaan voorzien. Verschillende mensen gaven aan dat een eventuele dorpscoöperatie er wel voor alle dorpsbewoners moet zijn, niet voor een klein clubje.
- Een aantal dorpsbewoners is nu al actief betrokken bij de Energie Coöperatie Ten Boer. Zij kunnen het dorp voorlichten en - als het concreter wordt - wellicht ook als projecttrekker worden ingezet.
- Sommige boeren hebben aan dorpsbewoner Laurens Mengerink laten weten dakoppervlak en/of grond beschikbaar te willen stellen voor zonnepanelen of kleine turbines. Diverse mensen stellen voor om op de voormalige vuilstortlocatie van Akzo en/of op de strook langs het Eemskanaal voorbij de boomgaard een zonnepark aan te leggen. Ook verricht de Hanzehogeschool momenteel een haalbaarheidsstudie naar een warmtenet (met benutting van industriewater) voor het hele dorp. Dorpsbewoner Mengerink is daar nauw bij betrokken. Opmerking: in het dorpsgesprek met de boeren zelf geven zij aan nog afwachtend te zijn m.b.t. nieuwe investeringen in duurzame energie, ook omdat de afwikkeling van bevingsschade wordt afgewacht. Daarnaast moet nog blijken wat qua rendement op lange termijn de beste energieoplossing is voor de bedrijven.

vraag en aanbod in wonen

In alle dorpsgesprekken is zonder uitzondering de kloof tussen vraag en aanbod in woningen benoemd. De woningmarkt in het dorp staat op slot, terwijl het juist voor de school en de leefbaarheid zo belangrijk is dat Woltersum kan groeien. Verschillende zaken en oorzaken worden in dit kader benoemd:

- Jongeren uit Woltersum die op zichzelf willen wonen, zoeken tevergeefs naar woonruimte in Woltersum. Volgens verschillende mensen gaat het om zes à acht starters die belangstelling hadden (en inmiddels naar elders zijn uitgeweken) of nog hebben voor een betaalbare huurwoning in Woltersum. Gesuggereerd is om 'kangoeroewoningen' te bouwen op het erf van ouders (waarover jongeren vanwege gebrek aan vrijheid zelf trouwens niet heel enthousiast zijn).
- Er is onvoldoende aanbod van gezinswoningen, zowel huur als koop. Veelzeggend vinden mensen dat woningen die te koop komen, doorgaans snel worden verkocht en dat gegadigden voor het drie woningen tellende nieuwbouwplan Boltjer Polder (afgewezen door de gemeente) gemakkelijk te vinden waren.
- In meerdere gezinswoningen van Wierden en Borgen wonen alleenstaanden. Omdat er geen passend woningaanbod voor deze doelgroep is, vindt er geen doorstroming plaats en wordt deze situatie van scheefwonen niet opgelost. Deze mensen willen graag kleiner wonen, maar dan wel in Woltersum.
- Vraag naar kleinere huurwoningen is er ook in relatie tot bijvoorbeeld mensen die gaan scheiden en die in het dorp willen blijven wonen.

- Men vindt het moeilijk praten met Wierden en Borgen. ‘Wij hebben soms het gevoel dat we het afvoerputje van de corporatie zijn. Vrijkomende huurwoningen worden aan mensen van buiten het dorp met een urgentie toegewezen, ten koste van zoekende starters uit het dorp zelf.’
- Veel Woltersumers geven aan hier oud te willen worden, zolang hun gezondheid en zelfredzaamheid dat toelaten. Er is behoefte aan levensloopbestendige woningen.
- Wierden en Borgen sloopt acht woningen aan de Dobbestraat en bouwt er zes terug, waarvan vier huur en twee koop. Dorpsbewoners vinden het onbegrijpelijk dat er minder worden teruggebouwd dan gesloopt.
- ‘Wij zijn beslist geen krimpddorp. De vraag naar woningen in Woltersum kan de komende jaren alleen maar stijgen. De afstand tot de stad Groningen is kleiner geworden: mentaal, omdat we nu deel uitmaken van de gemeente en fysiek, dankzij snelle fietsen.’ ‘De stad groeit, steeds meer mensen zullen rondom de stad op zoek gaan naar woonruimte. Deze kant van de stad is een betaalbaar alternatief voor de dure zuidkant.’
- In het kader van de versterkingsoperatie zullen mensen elders worden gehuisvest. Tijdelijke oplossingen moeten in Woltersum zélf worden aangeboden, bijvoorbeeld om kinderen op de school te houden. Voorgesteld wordt om wisselwoningen zo te bouwen dat ze uiteindelijk een permanente status kunnen krijgen en aldus voorzien in structurele uitbreiding van de woningvoorraad.
- Voorgesteld als mogelijk nieuwbouwlocaties: voormalig bestemmingsplan naast de ijsbaan, geschikt voor 4 of 5 woningen en de omgeving van de eierkeet.
- ‘En als het dorp over 20 jaar krimpt, dan hoeven we daar toch nu nog niet op voor te sorteren?’

Bestuur SV Woltersum

Dorpskarakter en beleving

Toen dorpsbewoners tijdens de dorpsgesprekken hartjes plakten op plekken die zij waardevol vinden, vroegen veel van hen of een groot hart op het hele dorp ook mocht. Typisch Woltersum vindt men de ligging achter de dijk, aan het diepje, de karakteristieke oude woningen, de molen, de brug en de kerk en directe omgeving. Waardevol en belangrijk vindt men de sportvelden, het dorps huis, de school, het café en de ijsbaan. Ook het landschap speelt een belangrijke rol. 'Van welke kant je ook komt aanrijden, Woltersum ligt als een groen eiland in het weidse open landschap.'

Het te slopen rijtje woningen aan de Dobbestraat en het pand aan de Hoofdweg 15 worden vanwege de verwaarloosde staat regelmatig als rotte kies betiteld. En veel mensen missen de dubbele rij populieren die op de dijk hebben gestaan.

Het dorp koestert tradities zoals het dorpsfeest, het gelukkig-nieuwjaar-wensen 's nachts op het kerkplein, de molen die 'praat' bij vreugde en verdriet en de luidende kerkklokken bij een overlijden.

Het historische karakter van het dorp wordt door mensen die hier later zijn komen wonen vooral beeld- en sfeerbepalend genoemd. Voor mensen die hier zijn geboren, gaat het nog een stap verder; dan is het historische karakter verbonden met het gevoel hier thuis te zijn, met de eigen wortels. Iemand zei: 'Het historische karakter draagt bij aan het begrip van het landschap en onze geschiedenis, bijvoorbeeld: waarom staat de molen waar die staat?' Wat veel mensen ook fijn vinden, is dat Woltersum een echt Gronings dorp is.

- Voorstel: in het kader van dorpsvernieuwing zou een Masterplan voor het hele dorp gemaakt moeten worden inclusief woonbeleid, beleid voor nieuwbouw, bescherming van historisch karakter, verkeersveiligheid, energietransitie. 'We krijgen geen herkansing; het moet in één keer goed.'
- Mogelijkheden om recreatief te genieten van het dorp en het landschap zijn er onvoldoende, wordt vaak gezegd. Er is grote behoefte aan - veilige! - dorpsommetjes en in verschillende dorpsgesprekken zijn daar al ideeën voor aangereikt, bijvoorbeeld langs de Lustige Maar naar Ten Post, naar Wittewierum, door de landerijen langs de route waar het dorp een keer boerengolf heeft georganiseerd, over de dijk met aan de westzijde van het dorp een trapje om de dijk op te komen. Een blotevoetenpad is leuk voor de kinderen.
- Ook wordt voorgesteld om deze watergang weer beter beleefbaar te maken vanuit een kano en op de schaats. 'Vroeger kon je naar het Damsterdiep en Ten Post schaatsen.' Daartoe is verwijdering of het passeerbaar maken van dammen nodig. Ook zullen opstapplaatsen hersteld of gemaakt moeten worden.
- Bij een nadere verkenning van dorpsommetjes is het van belang om de wandelclub en uiteraard de diverse grondeigenaren erbij te betrekken. Daarnaast zijn verhalen van oudere Woltersumers over paadjes en plekjes die zij vroeger kennen heel bruikbaar.
- Reacties tijdens dorpsgesprek met boeren op deze wensen:
 - Dorpsommetjes via landerijen en erven zijn eigenlijk niet haalbaar, vooral in verband met strenge hygiënevoorschriften die in de pluimveehouderij gelden. Ervaring leert dat hondenbezitters hun hond toch los laten lopen, ondanks het dringende verzoek van de boeren om dat niet te doen, vanwege het besmettingsgevaar door colibacteriën in hondenpoep. Daarnaast hebben sommige boeren minder positieve ervaringen met het gedrag van wandelaars; op hun eigen erf of oprijlaan worden zij door wandelaars gesommeerd om zachter te rijden. Verder is landbouwgrond te kostbaar om een strook als wandelpad in te richten.
 - In de Lustige Maar bevindt zich een gemaal met een grijper die fungeert als automatische krooshekreiniger. Dat is een gevaarlijk ding voor waterrecreanten. Een tweede obstakel wordt gevormd door het niveauverschil dat ter hoogte van het gemaal moet worden overbrugd.

- Koppelkans: mits de landbouwweg, zoals geschetst onder Veilig Verkeer Woltersum, haalbaar blijkt en voldoende breedte krijgt, is deze geschikt voor wandelaars.
- Het dorp kan nog wel wat bankjes of picknickplekken gebruiken, bijvoorbeeld op de dijk, op de kop van de Kollerijweg, of aan de rand van de oude begraafplaats waar je prachtig over het landschap uitkijkt. Bankjes zijn ook fijn voor mensen die het Jacobspad lopen of een fiets-, motor- of autotocht langs Woltersum maken.
- Wat ontbreekt, is een gelegenheid om koffie te drinken of te lunchen, het café gaat om 16.00 uur open. Het café zelf schat in dat eerder opengaan niet lucratief is; je kunt dat bijvoorbeeld niet alleen met mooi weer doen, verruiming van de openingstijden moet structureel zijn en dan zijn er teveel dagen waarop er geen kop koffie wordt verkocht. Zijn er andere partijen in het dorp geïnteresseerd in een kleinschalige theetuin, ijsverkoop aan huis? Koffieapparaat en waterkoker in de kerk, zoals in andere kerken van Stichting Oude Groninger Kerken ook gebeurt?
- Idee: zodra er wandelroutes zijn uitgezet in het dorp, bij de entrees van het dorp borden plaatsen met informatie over wat er te doen is: wandelroutes, blotevoetenpad, café, snuffelschuur.
- Idee: op plekken waar historische foto's van bestaan, deze foto's op een of andere manier laten zien, bijvoorbeeld van de brug over het Eemskanaal toen het kanaal nog smaller was.
- Toen aan dorpsbewoners werd gevraagd om hun dorpskarakter te typeren, werd landbouw niet als element genoemd. Zij ervaren Woltersum kennelijk niet direct als een boerendorp. Er is sprake van een zekere afstand tussen boer en burger. In de schuur van Kees Westeneng tuigt het dorp weliswaar praalwagens op en bij de noordelijke entree van het dorp staat de eierkeet van boer Lalkens (waar aan mensen in de wijde omtrek wekelijks 20.000 eieren worden verkocht), maar verder is er voor burgers geen reden om naar het boerenbedrijf te gaan. Wet- en regelgeving staan verkoop aan huis van bijvoorbeeld vlees of melk in de weg. En wie een bezoek wil brengen aan de pluimveehouderij, moet bij binnenkomst én vertrek onder de bedrijfsdouche. De boeren geven aan ook niet veel belang te hebben bij veel bezoekers op het erf.
- Kansen/wensen voor meer groen: Hoofdweg, struiken langs het Eemskanaal ter compensatie van de ecologische functie die de verwijderde populieren vervulden.
- Een groep sprak de wens van een hertenkampje of kleine kinderboerderij op het veldje van de eierkeet uit. De zorgboerderij zou dat kunnen opzetten en beheren.
- Opgemerkt wordt dat er niet alleen geld nodig zal zijn voor realisatie van recreatieve voorzieningen, maar eveneens voor het onderhoud ervan.
- Woltersum heeft karakter en wil dat graag zo houden. In dat kader zijn verschillende wensen en voorstellen gedaan, bijvoorbeeld dat bij nieuwbouw (uitbreiding of vervanging na sloop) zoveel mogelijk wordt aangesloten op het karakter en de stijl van het oude Woltersum. 'Je hoeft oude woningen niet na te bouwen, maar je kunt je er wel door laten inspireren.' 'Geen enkele woning is hier gelijk, behalve dan de rijtjeswoningen, en de oude woningen staan allemaal op verschillende manieren op de kavel.' 'Woningeigenaren zijn uiteraard wel vrij in hun keuze, je moet mensen niks voorschrijven.'
- Het zelf onderhouden van openbaar groen en het diepje worden ook genoemd als manier om de beeldkwaliteit van het dorp te waarborgen. 'Als professionele bedrijven dat doen, gaat het van dik hout zaagt men planken. Als we het zelf doen, kan het zorgvuldiger. Dan geeft 't niet als we er een paar keer jaar bij langs moeten.' Voorgesteld wordt om de oude groengroep nieuw leven in te blazen, om de zorgboerderij erbij te betrekken en om afspraken te maken met de gemeente en het waterschap.
- Voor het takenpakket van de groengroep worden nog verschillende andere ideeën geopperd: organisatie van een jaarlijks festijn om fruit te plukken en sap te maken, onderhoud van speeltoestellen op het speelplein van

de school, grasmaaien op het veld naast de sportvelden, periodieke bomenkap op oude begraafplaats en ophangen/vervangen van hondenpoepzakjes.

- Verder spreken verschillende mensen de zorg uit dat het dorpskarakter wordt aangetast door maatregelen die in het kader van de energietransitie zullen worden genomen. Oplossingen moeten bij de maat, schaal en uitstraling van de bebouwing, het dorp en het landschap passen en het dorp moet een beslissende stem hebben. De een vindt windmolens absoluut niet kunnen en de ander is gecharmeerd van de kleine Groningse variant met de houten bladen.
- In relatie tot het dorpskarakter, zei een oudere inwoner: 'Het was beter geweest als Woltersum bij de gemeente Hogeland was ondergebracht. Zo'n gemeente begrijpt toch veel beter dan Groningen wat een dorp is? Ik hoop dat ze ons niet als stadswijk behandelen.'

Impact en aanpak van de versterking

De aardbevingsproblematiek zit bij meerdere dorpsbewoners het nadenken over de toekomst in de weg.

Onderhoud aan de woning of een verbouwing stellen zij bijvoorbeeld al geruime tijd uit. Verschillende mensen vragen zich af of ze hier volgend jaar nog wonen.

- Grote ontevredenheid is er over de communicatie rondom het versterkingsproces. 'Op een gegeven moment kwamen ze hier met zes man binnen om te inspecteren, vervolgens hebben we er niks meer over gehoord. Die onzekerheid is vreselijk.' Ook op concrete vragen krijgt men geen antwoord. 'Mijn trap verzakt. Wie vertelt me of die nog veilig is?'
- Strikte regels in relatie tot herbouw of nieuwbouw werken frustrerend en beknellend, bijvoorbeeld waar het afwijkingen t.o.v. de rooilijn betreft. Het Bouwbesluit brengt bijvoorbeeld met zich mee dat binnen dezelfde contouren het effectieve woonoppervlak kleiner wordt. 'Er moet coulanter met her/nieuwbouw worden omgegaan, al is het alleen al omdat we helemaal niet om deze situatie hebben gevraagd.'
- Woltersumers verlangen in relatie tot de aanpak van de versterking veel ruimte om zelf keuzes te maken en beslissingen te nemen, zowel voor hun eigen situatie als voor het dorp als collectief. 'Het ergste is dat je zelf geen invloed hebt.' 'Hoe groot zal de impact van de versterking op de saamhorigheid in het dorp zijn?' 'Ze moeten ons geen dingen van bovenaf opleggen.' 'Met verdeel-en-heers hoeven ze bij ons niet aan te komen.'
- Voorgesteld wordt om woningen die versterkt worden, gelijk ook levensloopbestendig te maken.
- Dorpsbewoners maken zich zorgen over de logistieke organisatie rond de versterking. 'Hoe zal dat gaan met de aanvoer en opslag van bouw materiaal? Blijft het dorp voldoende bereikbaar?' 'Wordt tijdelijke huisvesting in het dorp zelf aangeboden?'

Een duurzame toekomst voor de school

Praten over de toekomst van Woltersum is al snel: praten over de toekomst van de school. De school is voor veel mensen reden om hier te blijven wonen en voor nieuwkomers om voor Woltersum te kiezen. Het dorp en de school doen er alles aan om deze voorziening in stand te houden. De bus die leerlingen uit het buitengebied en buurdorpen haalt en brengt, wordt door dorpsbewoners, grootouders en zelfs supporters van buiten het dorp bekostigd. Contributie wordt eens in de vijf jaar geïnd. De school zelf weet op basis van kwaliteit het verschil te maken. Kinderen die om wat voor reden dan ook elders in de knel komen, zijn hier gelukkig en presteren boven verwachting.

Op grond van rekenkundige modellen die m.b.t. basisonderwijs worden gehanteerd, zou de school al jaren 27 leerlingen moeten tellen, maar het zijn er al jaren achtereen 44. Het aantal leerlingen in de onderbouw is momenteel zelfs groter dan in de bovenbouw.

Voor veel Woltersumers is de school veel meer dan een school. Hier starten optochten, in de kleine boekenuitleen in de docentenkamer kan iedereen een boek lenen, hier wordt het dorpskerstfeest gevierd. Het schoolplein is buiten schooltijd het speelplein voor de dorpskinderen. De school is een belangrijk onderdeel van het collectieve geheugen van het dorp. Het gebouw zelf is beeldbepalend.

- Het gebouw is sterk verouderd en kan niet meer voldoen aan de eisen die modern onderwijs stelt. In relatie tot nieuwbouw is onder andere het volgende gezegd:
 - De demografische prognose is van groot belang in samenhang met de omvang van de nieuwbouw. De gemeente doet er verstandig aan om rekening te houden met groei.
 - Het nieuwe schoolgebouw moet duurzaam en energieneutraal worden gebouwd. Wellicht kan ook in de energiebehoefte van de omgeving worden voorzien.
 - Nieuwbouw zou aan de Dobbestraat kunnen plaatsvinden, naast het dorpshuis en de gymzaal, op de plek van de sloopwoningen. In afwachting van de oplevering kan de school gewoon in het huidige gebouw blijven. Na de verhuizing kan het huidige schoolgebouw worden verbouwd tot levensloopbestendige appartementen voor jonge starters en alleenstaande ouderen. Dan blijft het karakteristieke gebouw, als onderdeel van het dorpsgeheugen, voor het dorp behouden.
- Voor de school is het belangrijk dat gezinnen met kinderen die in het kader van de versterking tijdelijk elders moeten worden ondergebracht, in Woltersum blijven. Dit om het risico te ondervangen dat zo'n gezin uiteindelijk niet meer terugkeert.
- Voorgesteld wordt om te inventariseren hoe groot de belangstelling voor buitenschoolse opvang in Woltersum is.

Een fijne plek om op te groeien én te blijven

Het gesprek is, mede aan de hand van een vragenlijst, gevoerd met twaalf jongeren/jongvolwassenen in de leeftijd 17-25 jaar (gemiddelde leeftijd: 22), vijf vrouwen, zeven mannen. Acht werken, vier gaan naar school/studeren. Acht van hen zijn hier geboren. Alle twaalf willen zij hier de rest van hun leven blijven wonen. Acht van hen hopen binnen nu en drie jaar woonruimte te vinden in Woltersum. Zeven van hen wachten bij hun (schoon)ouders op een woning en één doet dat buiten Woltersum. Van de hele groep verwachten zeven eerst te gaan samenwonen en daarna een gezinswoning nodig te hebben, vier denken eerst alleen te gaan wonen en slechts één verwacht eerst op kamers te gaan.

De jongeren willen hier blijven wonen vanwege nabijheid van familie en vrienden, saamhorigheid, iedereen kent elkaar, rust, vrijheid, veiligheid, plek waar ze geboren en/of opgegroeid zijn, gunstige ligging tussen Groningen en Delfzijl, voetbalclub. Een van hen neemt het agrarisch bedrijf van zijn vader over. Het gemiddelde rapportcijfer dat deze groep geeft voor wonen in Woltersum: 7,2 (variërend van 6 tot 8,5).

- Jongeren schatten de kans dat zij in Woltersum kunnen blijven wonen zeer laag in vanwege het geringe aanbod aan betaalbare huurwoningen. De jongeren die nu serieus op zoek zijn naar woonruimte, geven aan dat zij het weinig zinvol vinden om als woningzoekende in Woltersum ingeschreven te staan. Zij erkennen dat dit de indruk in de hand werkt dat zij geen belangstelling hebben; formeel gesproken bestaat hun woningvraag niet. Sommigen hebben ingeschreven gestaan, maar hebben het opgegeven. Toewijzing kan jaren duren, niet-Woltersumers met een urgentie krijgen voorrang en als je vergeet om je inschrijving eens per jaar te verlengen, ben je je punten kwijt en sta je weer onderaan de wachtlijst. (Ter info: op de website van Wierden en Borgen staat dat ingeschrevenen automatisch een e-mailbericht krijgen zodra het tijd is voor verlenging. Inschrijven kost 15 euro en de jaarlijkse verlenging kost 5 euro.)
- De woningvoorraad moet worden uitgebreid onder vier voorwaarden:
 - Betaalbaar voor starters uit Woltersum: huur, maar je moet ook voor koop kunnen kiezen.
 - Goede doorstroommogelijkheden.
 - Geen grote nieuwbouwwijk in één keer, want dan komt er veel import en gaat de saamhorigheid verloren.
 - Nieuwbouwwoningen moeten aardbevingsbestendig, duurzaam en energieneutraal zijn en passen bij het oude Woltersum.

- Andere verbeterpunten, in volgorde van aantal keren genoemd: snel internet, een plek en meer activiteiten voor de jeugd van 14-18 jaar (bijvoorbeeld in de keet bij de ijsbaan), beter openbaar vervoer naar Ten Boer met goede aansluiting op OV naar Groningen en Delfzijl, kano- en zwemplek oever Eemskanaal ter hoogte van Kollerijweg (net als voor de dijkversterking).
- ‘Woltersum moet zoveel mogelijk hetzelfde blijven, want dan brengt het herinneringen bij mij naar boven en dan hou ik verhalen om te vertellen.’ ‘Woltersum moet niet heel erg veranderen, want dan jaag je bewoners weg.’ ‘Woltersum zal niet sterk veranderen, want het duurt hier altijd erg lang voor er iets verandert.’ ‘Woltersum is sinds mijn geboorte niet veranderd, dus dat zal de komende 20 jaar ook wel niet gebeuren.’
- Meest gewaardeerde plekken/voorzieningen die behouden moeten blijven: school, café, voetbalclub, sportveld, kermis en schoolfeest. Dit zijn ook de dingen waarvan zij verwachten dat zij er later de mooiste herinnering aan zullen bewaren.
- De jongeren denken dat Woltersum wel kan groeien; zij willen hier immers zelf blijven en een gezin stichten. Daarnaast verwachten zij dat Woltersum aantrekkelijker wordt voor mensen die niet in de stad willen wonen. Voorwaarde is uiteraard dat er voldoende woningen zijn. Wel zijn zij bang dat de aardbevingschade en afwikkeling mensen moedeloos maken en weg kunnen jagen. Een aantal jongeren zegt geen versterkte woning te durven kopen: ‘die heeft tóch schade gehad.’
- Vraag aan gemeente: geef ons snel internet, doe iets aan het woningbeleid, geef de jeugd een ontmoetingsplek en voorkom dat mensen wegtrekken door aardbevingsstress.

Wat Woltersumers zelf al doen of willen doen

In de dorpsgesprekken is gevraagd wat mensen zelf al doen of willen doen in relatie tot dorpsvernieuwing: Dorpsbewoners die bij de Energie Coöperatie Ten Boer betrokken zijn, willen dorpsgenoten voorlicht en over het hoe en wat van een eigen dorpscoöperatie en aanschuiven aan een eventuele thematafel Energietransitie als afgeleide van de Dorpstafel.

- Verschillende dorpsbewoners voelen er wel voor om de handen uit te mouwen te steken binnen een 'groengroep'-verband.
- Leden van de wandelclub willen graag bij de verkenning van recreatieve routes worden betrokken.
- SV Woltersum wil met het oog op toekomstbestendigheid een visiedocument/meerjarenplan opstellen.
- Dorpsbewoners willen, afhankelijk van de mogelijkheden daartoe, het beheer van een elektrische deelauto op zich nemen.
- Dorpsbewoners vinden dat hardrijders daar eerst persoonlijk op moeten worden aangesproken. Daar is misschien iets ludieks voor te bedenken.
- Sommige Woltersumers geven aan wat minder affiniteit met de Dorpstafel (en/of met vergaderen) te hebben. Mochten er als afgeleide van de Dorpstafel thematafels in het leven worden geroepen of activiteiten op touw worden gezet, dan willen ze wel meedoen. Tegen die tijd is het dus goed om een concrete rondvraag te doen.
- Het café biedt aan dat ouderen zonder internet hun boodschappenlijst voor de supermarkt in Schildwolde daar kunnen inleveren. Het café zorgt voor de digitale bestelling en kan de boodschappen desgewenst in ontvangst nemen.
- Het café denkt graag mee over aantrekkelijke activiteiten voor alleenstaanden, bijvoorbeeld eens in de zoveel tijd samen eten in het café en een wekelijkse spel- en/of doemiddag. De concrete organisatie van activiteiten zou bijvoorbeeld samen met werkzoekenden in de gemeente kunnen worden gedaan, bijvoorbeeld mensen met een SPW-diploma. Enige vorm van facilitering door de gemeente is wel wenselijk. Het zou namelijk lastig kunnen zijn om dit als café op financieel verantwoorde wijze voor elkaar te krijgen.